УДК: 378
DOI:10.58494/esai.25(10).2025.21

Досматова Лира Абдыбахановна,
улук окутуучу, ИТЭИ

Досматова Лира Абдыбахановна,
ст.преподаватель, ИИТЭ

Dosmatova Lira Abdybakhapovna,
senior lecturer, ITE

ЧЕТ ТИЛИ ПРОФИЛИ ЭМЕС ЖОГОРКУ ОКУУ ЖАЙЛАРЫНЫН СТУДЕНТТЕРИНИН ЧЕТ ТИЛИН ОКУТУУ ПРОЦЕССИНДЕГИ ЖАҢЫ ОКУТУУНУН ТЕХНОЛОГИЯЛАРЫН КОЛДОНУУ

Аннотация. *Макалада чет тили окутуу процессинде жаңы педагогикалык технологияларды натыйжалуу колдонуу маселеси каралат. Чет тили профиль эмес ЖОЖдордун студенттерине дүйнөлүк экономиканын белгиленген объективдүү жараяндардын натыйжасы болуп саналат деген ойду тууралайт. Андан ары макалада "педагогикалык технология" термининин мазмунуна байланыштуу тема козголуп, аны негизги мүнөздөмө катары карайт. Ошондой эле изилдөөнүн жүрүшүндө колдонулуучу заманбап педагогикалык технологияларды жашыруун өзгөчөлүктөрүн аныктайт.*

Чет тили профиль эмес ЖОЖдордун студенттерине чет тилин үйрөтүүдө окутуу жана окутуу технологиясынын калыптануу процессиндеги ролу жана орду каралат. Тилдик эмес адистиктерди өздөштүргөн адамдардын башка тилдеги компетенцияларын. Мындай технологиялардын конкреттүү мисалдары келтирилген. Изилдөөнүн негизинде изилдөө адабияты жана орус изилдөөчүлөрүнүн педагогикалык тажрыйбасын бүгүнкү күндө алардын натыйжалуу иштеши үчүн болгон мүмкүнчүлүктөр менен аныкталат колдонулат.

Түйүндүү сөздөр: *жогорку билим, ЖОЖдогу чет тили, тилдик эмес ЖОЖдогу чет тили, ЖОЖдо чет тилин окутууну модернизациялоо, жаңы педагогикалык технологиялар.*

ИСПОЛЬЗОВАНИЕ НОВЫХ ОБРАЗОВАТЕЛЬНЫХ ТЕХНОЛОГИЙ В ПРОЦЕССЕ ОБУЧЕНИЯ ИНОСТРАННОМУ ЯЗЫКУ СТУДЕНТАМИ ВУЗОВ НЕ ИНОЯЗЫЧНОГО ПРОФИЛЯ

Аннотация. *В статье рассматривается вопрос эффективного применения новых педагогических технологий в процессе обучения иностранному языку. Иностранный язык корректирует студентам непрофильных вузов представление о том, что мировая экономика является результатом установленных объективных процессов. Далее в статье затрагивается тема, связанная с содержанием термина "педагогические технологии", и рассматривается его как основная характеристика. Также выявлены скрытые особенности современных педагогических технологий, применяемых в ходе исследования.*

Ключевые слова: *высшее образование, иностранный язык в вузе, иностранный язык в неязыковом вузе, модернизация преподавания иностранного языка в вузе, новые педагогические технологии.*

THE USE OF NEW EDUCATIONAL TECHNOLOGIES IN THE PROCESS OF LEARNING FOREIGN LANGUAGE STUDENTS OF UNIVERSITIES OR FOREIGN LANGUAGE PROFILE

Annotation. *This article examines the issue of the effective use of new pedagogical technologies in the process of teaching a foreign language. A foreign language corrects students of*

non-core universities to the idea that the global economy is the result of established objective processes. Further, the article touches upon the topic related to the content of the term "pedagogical technologies" and considers it as its main characteristic. The hidden features of modern pedagogical technologies used in the course of the research are also revealed.

Key words: *higher education, foreign language at university, foreign language at non-linguistic university, modernization of foreign language teaching at university, new pedagogical technologies*

Киришүү

Эгерде Ата мекендик жана дүйнөлүк экономиканын көпчүлүк тармактарынын иштешинин өзгөчөлүктөрүн эске алсак, макаланын темасынын актуалдуулугу шек туудурбашы керек. Чындыгында, бүгүнкү күндө алардын мындан аркы туруктуу өнүгүүсүн камсыз кылуу ири эл аралык долбоорлорду (А.С. Восковская, В. И. Ладыжникова, Т. Д. Ладыжникова, М. К. Маулекешева, Е. С. Рябкова) ишке ашыруу менен көп байланыштуу болуп жатат. Ар кайсы өлкөлөрдүн жана региондордун аймагында жашаган мындай адистердин үстүнөн иштөө үчүн тартуу, алардын ортосундагы байланыштарды күчөтүүнү билдирет. Мында аралыктан байланыш каражаттарын өркүндөтүү бул процессти кыйла жөнөкөйлөтөт (С.К. Гурал, А. Л. Морозова, О. А. Обдалова).

Демек, азыркы учурда чет тилдүү окутуу мурда болуп көрбөгөндөй тилдик эмес атайын тилдердин өкүлдөрүн окутууда маанилүү орунду ээлейт. Мындай трансформация анын жүрүшүндө ишке ашырылып жаткан педагогикалык технологияларга болгон талаптарга таасирин тийгизбей кое алган жок. Ушул макаланын беттеринде алардын натыйжалуу колдонулушуна байланыштуу айрым ойлорду карап чыгууга аракет жасалды.

Изилдөөнүн максаты, Ошентип, эмес тил жогорку окуу жайларынын студенттери чет тилин окутуу жүрүшүндө новатордук педагогикалык технологиялардын ролун жана ордун аныктоо болуп саналат.

Коюлган максатка төмөнкү милдеттер дал келет:

- "педагогикалык технология" терминин мазмунун ачып берүү;
- тилдик эмес ЖОЖдордун студенттерине чет тилин окутуунун жүрүшүндө заманбап педагогикалык технологиялардын классификациясын келтирүү;
- тилдик эмес адистиктерди өздөштүргөн адамдардын башка тилдүү компетенцияларын калыптандырууда окутуу жана окутуу технологияларынын ролун жана ордун кароо;
– андайлардын конкреттүү мисалдарын келтирүү жана аларды натыйжалуу колдонуу үчүн бүгүнкү күндө колдонулуп жаткан мүмкүнчүлүктөрдү аныктоо.

Жогоруда саналып өткөн маселелерди чечүүдө тиешелүү темага тиешелүү адабиятты изилдөө, ага тете эле автордун өзүнүн педагогикалык тажрыйбасын талдоо сыяктуу аткаруу ыкмалары колдонулган.

Макаланын илимий жаңылыгы анда биздин өлкөдө иштеп жаткан заманбап тилдик эмес ЖОЖдордун студенттерин чет тилин окутуунун жүрүшүндө колдонулуучу заманбап билим берүү технологиялары классификацияланган-дыгына байланыштуу.

Анын теориялык мааниси тилдик эмес адистиктерди өздөштүргөн адамдардын башка тилдүү компетенцияларын калыптандыруу процессинде окутуунун жана окутуунун технологияларынын ролун жана ордун аныктоодо турат.

Практикалык мааниси мындай мисалдардын бир катар карап чыгуу жана натыйжалуу пайдалануу үчүн бүгүнкү күндө бар болгон мүмкүнчүлүктөрдү аныктоо көрүнүп турат.

"Технология" термини (байыркы-грек тилинен. – τέχνη-искусство, чеберчилик, аткара алуу + λόΥος- сөз, ой, маани, түшүнүк) сөзмө – сөз кторгондо "чебердик жөнүндөгү илим"дегенди түшүндүрөт десек болот. Заманбап көз карашта бул түшүнүктүн мазмундуу аныктамасы- адамдын дүйнөнү өзгөртүүчү жана өз тагдырынын кожоюну катары искусствонун жана жөндөмдөрүнүн мыйзамдарын жана мыйзам ченемдүүлүктөрүн илимий түшүнүүсү. Педагогикада бул аныктама компьютердик техниканы интенсивдүү өнүктүрүү

жана аны окуу-тарбиялоо процессине киргизүү мезгилинин башталышында колдонула баштаган (К.С. Итинсон, В.И. Ладыжникова, Н. В. Цуркан, Д. В. Шведов) [1].

Бүгүнкү күнгө карата ушул тема боюнча иштеп чыгууларды жыйынтыктап, ушул изилдөөнүн максатын жана милдеттерин эске алуу менен, "педагогикалык технология" термини менен педагогикалык иш-аракеттердин илимий негизделген системасын түшүнүү максатка ылайыктуу, ал зарыл ресурстар жана окуу-тарбиялоо процессинин бардык катышуучулары тарабынан күч-аракеттерди координацияланган колдонуу менен болжолдонгон билим берүү натыйжаларын (А.С. Восковская, С.К. Гураль, К. С. Итинсон, М. К. Маулекешева, О. А. Обдалова, Н. В. Цуркан) натыйжалуу ишке ашырууну камсыз кылат. Бул макаланын темасын ачууга жана билим берүү технологияларын максаттуу багыт боюнча классификациялоого жардам берет (1-табл.).

1-таблица

Студенттерге чет тилин окутуунун тилдик эмес багыттарын алардын максаттуу багыты боюнча окутууда колдонулуучу технологиялардын классификациясы

Технологиялык топ	окуучулардын чет тилдүү компетенциялар системасын калыптандыруудагы ролу
Операциялык	окуучулардын акыл-эс иш-аракеттеринин ар кандай ыкмаларын өздөштүрүүсүнүн жүрүшүн интенсификациялоо
Эвристикалык	келечектеги адистердин чыгармачылык жөндөмдүүлүктөрүн өнүктүрүүнү оптималдаштырууга мүмкүндүк берет
Маалыматтык	бул студенттер зарыл болгон билим, көндүмдөрдү жана көндүмдөрдүн системасын калыптандыруу натыйжалуулугун жогорулатуу үчүн колдонулушу мүмкүн
Практикалык	калыптанып жаткан тилдик инсандын иштиктүү-практикалык чөйрөсүн калыптандырууга таасирин тийгизет
Өзүн-өзү өнүктүрүү технологиясы	бул технологияда өз убактысын туура башкаруу жана колдонуу механизмдери чет тили сабагын окууда натыйжалуу ишке ашыруурга мүмкүндүк берет
Эмоционалдык-адеп-ахлактык	изилденип жаткан тилге, анда сүйлөгөн өлкөлөрдүн жана элдердин социалдык-маданий өзгөчөлүктөрүнө карата баалуулуктарды калыптандыруу максатында ийгиликтүү колдонулушу мүмкүн

Билим берүү мамилелеринин субъекттеринин жетектөөчү ролуна жараша, аларды ишке ашырууда педагогикалык технологияларды окутуу технологиялары жана окутуу технологиялары деп бөлүүгө болот [3]. Ушул статьянын темасын ачуу үчүн жогоруда аталган категориялардын биринчиси өзгөчө маанаге ээ. Ага биз кирсек болот:

- инструменталдык технологиялар;
- Чыгармачыл окутуу технологиялары;
- рефлексиялык технологиялар [2];
- модулдук технологиялар;
- интерактивдүү технологиялар [3].

Бул изилдөө үчүн биз инструменталдык технологияларга токтолобуз. Аларга өз кезегинде компьютерлерсиз технологиялар жана маалыматтык-коммуникациялык технологиялар (МКТ) кирет. Мында компьютерсиз технологиялар дидактикалык каражаттарды колдонуу менен окуу маалыматтарын атайын структуралаштырууну, кабыл алууну жана өздөштүрүүнү уюштурууну караштырат [1]. Мындай иштин негизги максаты окуучулардын бизди кызыктырган дисциплинага тиешелүү негизги билимдерди, көндүмдөрдү жана көндүмдөрдү өздөштүрүүсү үчүн шарттарды түзүү болуп саналат. Мындай технологиялардын эң көрүнүктүү өкүлдөрү:

- глоссарий окутуу технологиясы;
- кейс-технологиясы.

Көптөгөн педагогдор МКТны маалыматтык технологиялар (В.И.Ладыжникова, М.К. Маулекешева, Д. В. Шведов) сыяктуу тар мааниде түшүнүшөт. Бул учурда, сөз болуп жаткан термин, чынында, кененирээк болуп саналат. Анын бар экендигинин фактысы билим берүү процессинде унификацияланган технологиялардын, демек, аудиовизуалдык жана топтоочу системалардын, телекоммуникация каражаттарынын, аппараттык жана программалык камсыздоонун башка тилдүү компетенцияларын калыптандыруунун натыйжалуулугун жогорулатуу максатында интеграциянын өсүп жаткан ролун баса белгилейт [3]. Мындай каражаттарды сабаттуу системалуу пайдалануу билим берүү процессинин субъекттерине керектүү маалыматты түзүүгө, өзгөртүүгө, сактоого жана берүүгө мүмкүндүк берет [4].

МКТны тиешелүү процессте киргизүү ага жаңылык элементтерин киргизүүгө мүмкүндүк берет. Бул өз кезегинде төмөнкү он өзгөрүүлөргө алып келет:

- окуу мотивациясын жогорулатуу;
- студенттердин жана мугалимдердин өз тилиндеги анык материалдарга жетүүсүн жеңилдетүү;
- стандарттуу эмес булактарды пайдалануу менен окуу процессинин жүрүшүндө зарыл болгон маалыматтарды издөө бөлүгүндө студенттердин активдүүлүгүн стимулдаштыруу [3];
- окуучулардын уюшкандыгын, өз алдынчалыгын жана тартиптүүлүгүн жогорулатуу.

Ошентип, лингвистикалык эмес ЖОЖдордун студенттерин чет тилин окутуу процессине маалыматтык жана телекоммуникациялык технологияларды кеңири киргизүү бул процесстин интенсивдүүлүгүн жана натыйжалуулугун жогорулатууга мүмкүндүк берет. Бул негизинен өзүн-өзү окутуу үчүн оптималдуу шарттарды түзүү жана тиешелүү программаларды аралыктан иштеп чыгуу, окуу мотивациясын калыптандыруу маселелерин чечүү жана керектүү маалымат булактарына жетүүнү камсыз кылуу аркылуу болот [4].

Жогорку тилдик эмес билим берүү программалары боюнча билим берүүчү уюмдардын практикасында кеңири таралган МКТны төрт топко бөлүүгө болот:

- телекоммуникациялык технологиялар;
- мультимедиялык технологиялар;
- булут технологиялары [2].

Биз биринчи топко киргизе турган билим берүү технологиялары автоматташтырылган окутуу системаларынын жана көп функционалдуу тармактык мультимедиялык окуу комплекстеринин мүмкүнчүлүктөрүнүн негизинде башка тилдүү компетенцияларды калыптандыруу процессин уюштурууга мүмкүндүк берет. Телекоммуникациялык технологияларды практикалык колдонуу тажрыйбасы аларга мүнөздүү болгон бир катар мүмкүнчүлүктөр жөнүндө айтууга мүмкүндүк берет, алар тилдик эмес ЖОЖдордун студенттеринин чет тилин үйрөнүү процессин оптималдаштырууга мүмкүндүк берет (2-табл.).

2-таблица

Телекоммуникация технологиясынын негизги мүмкүнчүлүктөрү

Аталыштар	Тилдик эмес профилдин адисине чет тилин окутуунун жүрүшүнө тийгизген таасири
Инновациялуулук	Компьютерлер, аудио-жана видеотехникалык системалар байланышы менен тил үйрөнүү мүмкүнчүлүгү
Ийкемдүүлүк	Студенттер иштөө үчүн кеңири мүмкүнчүлүктөргө ээ болу б.а. Студентке ыңгайлуу убакытта, каалаган ыңгайлуу жерде жана темпте
Кеңири маалыматтык интернеттик мүмкүнчүлүктөр	Студенттер жана мугалимдер дээрлик бардык маалымат булактарынан окуу жана методикалык маалыматты алууга кеңири мүмкүнчүлүк алышат
	Педагогикалык кызматкерлерге-автордук дистанциондук окутуу курстарды иштеп чыгуу үчүн зарыл болгон- куралдарын берилүү мүмкүнчүлүгү

МКТны технологиялык моделдерине каралып жаткан тобуна төмөнкүлөр тиешелүү:
- видеоконференция;
- телеконференция;
- кат алышуу;
- электрондук чат аркылуу баарлашуу.

Мультимедиялык технологиялардын (ММ-технологиялар) өзгөчөлүктөрү- маалыматтардын бардык түрлөрүн электрондук алып жүрүүчүлөрдө санарип форматта көрсөтүү. Алар студенттерге окуу аудиториясынан (кеңседен, үйдөн) түздөн-түз катышуу мүмкүнчүлүк берет окуу ишинде гана, ошондой эле кесиптик багыттагы чет тилдүү иште реалдуу шарттарга жакын шарттарда ишке ашырылуучу мамлекеттик орган болуп саналат. Ошентип, жок студенттердин керектүү билимдерди, көндүмдөрдү алуу процесси жөнөкөйлөштүрүлөт

Мультимедиялык технологиялардын (ММ-технологиялар) өзгөчөлүктөрү маалыматтардын бардык түрлөрүн электрондук алып жүрүүчүлөрдө цифралык форматта болуусу жана бул маалыматтарды каалаган жерге алып жүрүүсү болуп саналат. Алар студенттерге окуу аудиториясынан (кеңседен, үйдөн) чыкпай туруп, окуу ишине же болбосо чет тилдүү кесиптик багыттагы иште-реалдуу шарттарга жакын шарттарда түздөн-түз билим алууга катышуу мүмкүнчүлүк берүү болуп саналат.

Мультимедиялык технологиялардын (ММ-технологиялар) өзгөчөлүктөрү маалыматтардын бардык түрлөрүн санариптик форматта электрондук алып жүрүүчүлөрдө интеграциялоого мүмкүндүк берет. Алар окуп жаткандарга окуу аудиториясынан (офистен, үйдөн) чыкпай туруп, окуу иштерине гана эмес, реалдуу чөйрөгө жакын шарттарда ишке ашырылып жаткан кесиптик багыттагы башка тилдүү иш-чараларга да түздөн-түз катышууга мүмкүнчүлүк берет. Ошону менен студенттердин керектүү билимдерди, билгичтиктерди жана көндүмдөрдү алуу процесси гана жөнөкөйлөтүлбөстөн, алардын чыгармачылык активдүүлүгү стимулдаштырылат, өз алдынча таанып-билүү ишмердүүлүгүнө ан-сезимдүү умтулуу калыптанат [3]. Эне тили эмес ЖОЖдун студенттерине чет тилин үйрөтүүдө үч мультимедиялык технология кеңири колдонулушу мүмкүн (3-табл.).

3-таблица

Мультимедиялык технологиялардын (ММ-технологиялар) жардамында ЖОЖдордун студенттерине чет тил сабактарында колдонулуучу технологиялар

Технологиялар тизмеси	Кыскача мүнөздөмө
Мультимедиялык презентация	Ар кандай форматта берилген окуу сабактарына материалдарды бир мультимедиафайл түрүндө интеграциялоого жана презентациялоого мүмкүндүк берет
Veb-квест	Маселени чечүү үчүн керектүү маалыматка ээ болгон ресурстарды алдын-ала аныктоону камсыз кылат; студент керектүү натыйжага жетүү үчүн аткарышы керек болгон иш-аракеттердин тартибин аныктайт; тапшырмаларды баалоо критерийлерин түшүнөт. Бул өз кезегинде түзүлүп жаткан чет тилдүү компетенциялардын сапатына мониторинг жүргүзүүгө мүмкүндүк берет [5]
Подкастинг	Материалдарды (адатта, үн форматындагы) дүйнөлүк интернет желесинде Жарыялоо ыкмасы. Мындай маалымат жаны релиздерди жүктөөнү автоматташтырууга мүмкүндүк берген өзгөчө жол менен жарыяланат. Аудио жана кээ бир учурларда видео файлдарды колдонуу студенттердин керектүү маалыматты кабыл алуу каналдарын активдештирүүгө мүмкүндүк берет, бул өз кезегинде аны жакшыраак түшүнүп сиңирүүгө өбөлгө түзөт [2]

Андан кийин, акыркы мезгилде булут технологияларын (А. С. Восковская, М. К. Маулекешева Е.С. Рябкова, Шведов Д. В.) колдонуу менен электрондук окутууну, анын ичинде чет тилин окутууну уюштурууга окумуштуулардын жана практиктердин кызыгуусу жогорулагандыгы байкалууда. Алар компьютердик ресурстар интернет колдонуучуларга интернет кызматтары катары берилген маалымат технологиялары. Булут технологиясын колдонуунун негизги артыкчылыктары төмөнкүлөрдү камтыйт:

- маалыматтык коопсуздук деңгээлин жогорулатуу;
- студенттер жана окутуучулар үчүн билим берүү чөйрөсүнүн ачыктыгы;
- окуу процессин уюштуруунун ар кандай жолдорун, анын ичинде онлайн режиминде көзөмөлдөө жана баалоону колдонуу мүмкүнчүлүгү;
- программалык камсыздоону сатып алуу үчүн чыгымдарды үнөмдөө;
- адистештирилген жайларга (компьютердик класстар, лингафондук кабинеттер) муктаждыкты азайтуу [2].

Чет тили профиль эмес ЖОЖдордун студенттерине чет тилин окутуу процессинде булут технологияларын сабаттуу системалуу пайдалануу окуп жаткандардын гана эмес, педагогикалык кызматкерлердин да компетенциялар системасын жакшыртууга өбөлгө түзөт. Аларды колдонуу мугалимге өмүр бою окутуу принцибин ишке ашырууга мүмкүндүк берет (англ. – lifelong learning) жана ошону менен өзүнүн кесиптик жана инсандык сапаттарын үзгүлтүксүз өркүндөтүүгө өбөлгө болот [5].

Корутунду

Жаңы педагогикалык технологиялардын ролун жана ордун карап чыгуу программаларды өздөштүргөн студенттерге чет тилин окутуу процессинде чет тили профиль эмес жогорку окуу жайлары, биринчи кезекте, аларды пайдалануу зарылдыгы азыркы дүйнөнүн экономикалык жана коомдук-маданий өнүгүү өзгөчөлүктөрү менен шартталган деп белгилешет. Анын жашоосунун көпчүлүк аймактарында ааламдашуу натыйжалуу эл аралык байланыштарды колдоо жөндөмдүү адистерди жогорку окуу жайлары тарабынан даярдоону талап кылат. Буга инновациялык технологиянын мүмкүнчүлүктөрүнө кайрылуу чон салым кошушу мүмкүн.

Алардын көпчүлүгү бүгүнкү күнгө чейин жакшы изилденген жана практика жүзүндө текшерилген. Демек, бул жааттагы андан аркы өнүгүүлөр заманбап билим берүү ыкмаларын колдонууну кеңейтүү жана системалаштыруу менен байланыштуу болушу керек.

Пайдаланылган адабияттар:

1. Восковская А.С. Применение социальных сетей в преподавании иностранного языка в неязыковом вузе. Мир науки, культуры, образования. 2024; № 1 (104): 146–148.
2. Ладыжникова Т.Д., Ладыжникова В.И. Новый подход в обучении иностранному языку студентов неязыковых специальностей в контексте трансформации российского образования. Вестник Череповецкого государственного университета. 2023; № 4 (115): 190–200.
3. Рябкова Е.С., Маулекешева М.К. Современные методы обучения иностранным языкам в неязыковом вузе. StudNet. 2022; Т. 5, № 4: 2177–2186.
4. Морозова А.Л. Развитие языкового образования в неязыковых вузах России. Мир науки, культуры, образования. 2023; № 6 (103): 282–284.
5. Цуркан Н.В., Шведов Д.В. Модульные технологии обучения как составляющая современных педагогических технологий. The Scientific Heritage. 2020; № 45-3 (45): 24–27.